

jeljena u rujnu 2013., a za cilj ima promicanje istraživanja povijesti sjeveroistočnog dijela Hrvatske. Prvu nagradu osvojio je već spomenuti rad Sergeja Filipovića, a drugu također već spomenuti rad Maje Vonić, koji su objavljeni u ovom broju časopisa. Trećenagrađeni rad, *Obilježja krize složenog poduzeća "Đuro Đaković" Slavonski brod od demokratskih promjena 1990. do Domovinskog rata* Marija Tomasa, bit će objavljen u sljedećoj knjizi *Priloga za povijest Broda i okolice*.

U zadnjoj cjelini *Prikazi i osvrti*, prikazano je čak dvadeset recenzija najnovijih radova značajnih za povijest Slavonije, Srijema i Baranje.

Svaki broj godišnjaka *Scrinae Slavonica*, pa tako i ovaj, donosi nove važne podatke i izvore koji su dosad bili slabo poznati. U svaki rad je uloženi izniman trud koji pomaže proširenju novih spoznaja, ali i služi kao polazište za nove ideje za istraživanje povijesti Slavonije, Srijema i Baranje.

Karolina Krašina

Ekonomska i ekohistorija. Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša, sv. 10, Zagreb 2014., 312 str.

Novi broj časopisa *Ekonomska i ekohistorija. Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša* (popularno zvanog *Eko-Eko*) objavljuje deset članaka posvećenih povijesti okoliša i organiziranih u dvije teme, od ekoloških pokreta u svijetu (1. tema: Povijest ekoloških/okolišnih pokreta i razvoja ekološke/okolišne misli) do primjera ljudskog utjecaja na krajolik u južnoj Hrvatskoj (2. tema: Iz povijesti okoliša istočnog Jadrana). Slijede im još pet drugih članaka, sedamnaest prikaza (251-286), sedam osvrti na znanstvene skupove (287-297) te dva priloga za upoznavanje života i djela Ivana Ercega (298-309).

Luigi Piccioni u radu *The rise of European environmentalism: a cosmopolitan wave, 1865-1914* (7-15) definira pokret za očuvanju prirode (koji naziva environmentalizmom) kroz četiri kriterija, prema kojima se ravna u datiranju nastanka ove ekološke struje: pozitivni stav prema prirodi s težnjom njenog očuvanja, razlozi kojima se opravdava taj stav, niz opipljivih ciljeva složenih u programe te želja i sposobnost za ostvarivanje nekih oblika zajedničkih organizacija za postizanje cilja. U tom kontekstu su osvijetljene akcije pojedinih ekoloških pokreta od šezdesetih godina 19. st. do Prvog svjetskog rata, u anglosaksonskom svijetu u kojima je pokret i nastao te u drugim europskim zemljama.

Katarina Polajnar Horvat, Aleš Smrekar i Matija Zorn u radu *The development of environmental thought in Slovenia: a short overview* (16-25) razmatraju pokret očuvanja prirode u Sloveniji od programa Muzejskog društva 1920. do 1993., kada je prihvaćen prvi pakt za očuvanje okoliša. Postupno osvješćivanje slovenskog (političkog) društva se odvijao u četiri kronološke razvojne faze koje su objašnjene u radu. Zaključuje se petim ekološkim valom, današnjim, u trenutku razmeđa između marginalizacije pokreta o okolišu izazvanog krizom i rastuće svijesti o potrebi za promjenama i novim zakonodavstvom.

Kronološki pristup karakterizira i rad Vladimir Laya i Jelene Puđak *Civilno društvo i udruge na području zaštite okoliša u Hrvatskoj 1989.-2014.* (26-40). Autori na početku prate nastanak i brojnost udruženja ekoloških aktivista (građanska društva i udruge) u Hrvatskoj kroz tri razdoblja: prije osamostaljenja Hrvatske, tijekom desetljeća 1990.-2000. i u posljednjih deset godina (2001.-2014.). Od 1972., kada su pokrenuti razni odbori na državnoj razini, do kraja 1990., ukupno je osnovano 60 udruga za zaštitu okoliša. Sljedeće je razdoblje obilježeno porastom nevladinih i lokalnih udruga, s porastom na gotovo 200 društava s ekološkom tematikom. U kratkom osvrtu na posljednje razdoblje primjećuje se jačanje djelovanja politički angažiranih udruga (uključujući političke stranke), lokalnih zajednica koje se aktiviraju oko pojedinih problema, kao i porast svijesti o ekološkim prijetnjama među stanovništvom. Drugi dio članka je

posvećen današnjem razdoblju od 2014. godine. Broj udruga je porastao na ukupno 937, među kojima najveću financijsku potporu za nevladine organizacije (60%) dobivaju društva utemeljena u Zagrebu, dok su preostala sredstva (40%) raspoređena na druge gradove i županije. Rad završava rezultatima anketiranja o percepciji ekoloških udruga: krizno razdoblje nosi sa sobom smanjenje interesa za okoliš i rad građanskih društava, ali sadrži potencijal veće mobilizacije stanovništva i civilizacijskog razvoja.

Makar bi se na prvi pogled rad Zorana Oštrića, *Ekološki pokret u Hrvatskoj 1990-ih (s pogledom iz 2013.)* (41-93), mogao činiti kao svojevrsni dvojnik prethodnog članka, kroz više od pedeset stranica autor predlaže definicije i razvrstava pojmove vezane uz ekologiju, konkretne primjere raznih medijski popraćenih akcija, kao i ulogu političkih zelenih stranaka. Autor prvo kritički preispituje valjanost i opravdanost pojedinih izraza ("zeleno", "ekološka svijest", i sl.) te mogući raskol između teorije i stvarne prakse. Nastavlja s prikazivanjem ideoloških razlika koje postoje unutar ekoloških pokreta: konzervativna, socijalno-ekološka i dubinska te njihov odnos s državotvornim ustanovama. U sklopu toga se vodi raščlamba pojedinih akcija i njihov ishod (npr. Cvjetni trg, borba protiv GMO proizvoda, S.O.S kampanje), odnosno, koji su omjeri suprotstavljenih snaga, izvori financiranja pojedinih akcija, percepcija aktivista od strane stručnjaka, previranja unutar civilne platforme. Prema autorovom mišljenju, unatoč bujnosti inicijativa koje su se odvijale zadnjih dvadesetak godina, unutrašnja nesuglasja među ekološkim pokretima/organizacijama te nedostatak koherentnije i kohezijske strategije odigrali su negativnu ulogu u razvoju "ekologističkog" (autorov termin) pokreta, odnosno doprinijeli su njegovom zastoju.

Znanstvenica Marija Geiger Zeman i saborska zastupnica Mirela Holy postavljaju pitanja "Kako to nije zaživjelo? Zašto to nije zanimljivo?" – *Snaga i obećanje ekofeminizma u Hrvatskoj* (94-112). Ekofeminizam je nastao tijekom sedamdesetih godina 20. st. u različitim oblicima, a autorice žele prikazati razvoj ovog pokreta na prostoru Hrvatske u odnosu na svjetske tokove. Glavna su opažanja autorica da je takav pokret borba protiv svih vrsta "dominacije", ali unutar svojih pristaša i teoretskih zagovornika ima različita kontroverzna stajališta o tome što on jest i za što bi se trebalo aktivirati, da se na političkoj sceni pokret više kritizira nego potiče, a da je na znanstvenoj platformi sam feminizam, tj. ženski studiji, marginaliziran, a kamoli ekofeminizam. No, sam mozaik pristupa ovoj struji mišljenja može u budućnosti doprinijeti razvoju daljnjih akcija.

Suzana Marjanić u članku *Pokret za prava životinja u RH: Pokušaj pregleda* (113-132) bavi se tzv. kulturnom zoologijom čiji začetci u Hrvatskoj sežu u drugu polovicu devedesetih godina 20. stoljeća. Članak se sastoji od nekoliko priloženih intervjua i životopisa pojedinih samozvanih boraca za prava životinja i čelnika nekih udruga. Svi su čvrsto uvjereni da zaštićuju životinje time što članovi njihovih udruga ne jedu meso, svašta kritiziraju bez reda i hoće štošta zabraniti i rušiti, smatrajući se čak "anarhistima" (kao da su *Communards* iz Pariza 1870. ili španjolski borci i njihovi suborci iz čitave Europe 1936., kao i ostali "libertaires" i podupiratelji crno-crvene zastave bili vegani). U stvarnosti ništa ne stvaraju niti grade (osim možda besplatne instalacije Linuxovog operativnog sustava), nego se svojim iskazima dokazuju kao mali samoživi diktatori, a povrh toga, takvi različiti pokreti međusobno se žestoko kritiziraju (tko će biti radikalniji od drugog), što je šteta, jer ako bi se pojedinac u nekim njihovim akcijama i mogao pronaći, njihov naprasni, jednosmjerni i svađalački način djelovanja jednostavno odbija.

Milica Prokić u članku *Environmental history, Goli otok – Human agency and fauna* (133-148) na početku rada uvodi čitatelja u svojevrsnu zagonetku o podrijetlu koza na tlu Golog otoka, stoljećima poznatog po svojoj pustoši. Prikaz stvarnog životinjskoga stanja na otoku (s mnoštvom vrsta ptica i endemskih čiova te zmija, uz digresiju o njihovoj simbolici) uspoređuje se s dojmovima i slutnjama zatvorenika u logorima povezanim uz prisutnost životinjskih (noćnih) zvukova, dodatno prehranjivanjem ptičjim jajima, doživljajima sa zmijama i štakorima. Čla-

nak se bavi i opisivanjem umjetnog dovođenja životinja naglim useljavanjem zatvorenika i zatvorskog kadra od 1949. do 1956., kada dolaze kućni ljubimci i razne štetočine (miševi i štakori). Autorica završava članak s prisutnošću ovaca koje je stanovništvo susjednih otoka dovodilo na ispašu. Nažalost, rad sadrži brojne gusto nanizane podatke, dojmove i digresije bez reda i strukture, ne razrješavajući zapravo prvotnu zagonetku o kozama, niti nudeći objašnjenja o promatranim fenomenima i ostavlja čitatelja usred nedovršenih cjelina i bez zaključaka.

U njihovom radu *Uvođenje stranih invazivnih vrsta i njihov utjecaj na zavičajni ekosustav: primjer otoka Mljeta (149-172)* Marija Gjurašić i Marija Benić Penava predstavljaju čuvenu priču o uvođenju indijskog mungosa na otok Mljeta radi odstranjivanja velike količine otrovnih zmija. Autorice nadopunjuju poznate pretpostavke o mungosima na Mljetu na dva načina. Na početku izlažu razne zakonske svjetske i hrvatske regulative vezane uz biološku i krajobraznu raznolikost od prošlosti do današnjeg vremena. U tom kontekstu se prepričava podrijetlo dovođenja mungosa u Hrvatskoj početkom 20. stoljeća te se nastavlja s rezultatima sociološkog terenskog ispitivanja Mljećana o njihovoj današnjoj percepciji mungosa. Prema domaćim doživljajima mungos je što više poželjan čimbenik u mljetskom krajobrazu, a, kao što autorice i same priznaju, još samo nedostaje objektivna ekološka raščlamba stvarnog utjecaja mungosa na mljetski ekosustav.

U svom radu *Razvoj i suvremena preobrazba krajolika naselja Danilskog polja kod Šibenika (173-188)* geolog Ante Blaće prati društvene i zemljopisne promjene koje su zadesile područje sjeveroistočno od Šibenika (tri naselja zvana Danilo s različitim predznacima) kroz stoljeće i pol (od 1857. do 2011.). Uz pomoć grafikona i statističkih tabela, čitatelju je lako pratiti razvoj tog područja: nagli rast stanovništva (tablica 1), potom jasan demografski pad (tablica 2) te pretvorbu korištenja zemljišnih površina u kojima se od plodnih oranica, šuma i vinograda zemljište pretvara u livade i pašnjake uz rast maslinarstva (tablice 3 i 4). Najvažniji procesi su deagrarizacija i depopulacija, s time da su tijekom devedesetih godina 20. i u prvom desetljeću 21. st. pokrenuti strukturni zahvati s gradnjom cesta, vjetroelektrana i gospodarske zone koje upečatljivo mijenjaju krajolik. U današnjici je Danilsko polje "hibridna" ruralno-tehnička krajobrazna površina.

Rad Branimira Brglesa *Odabrane teme iz paške povijesne toponimije. Sol, drvo, vjetar i voda: glavne značajke paškoga povijesnog okoliša u srednjem i ranome novom vijeku (189-198)* prilično je neujednačen: najavljena je raščlamba prirodnih toponima vezanih uz sol, drvo, buru i vode, no, ovisno o tim podtemama, autor pristupa drugačije. O onomastici pod pojmom "sol" gotovo nema ništa te autor samo sažima dosadašnju historiografiju. Tema "iskorištavanje šuma" je najviše jezikoslovno obrađena, iako autor kronološki skače sa 17. na 14. st., a ponajviše donosi zaključke bez osobite razgradnje argumentacije. Najočitiiji primjer je opaska "na otoku je bila razvijena brodogradnja" (194), no nije jasno iz čega, tj. iz koje toponomastičke građe je autor to zaključio, niti za koje razdoblje bi takva tvrdnja bila umjesna. Kod teme "bura" autor u većini slučajeva objašnjava značaj citiranih toponima, što običnom čitatelju dobro dođe, dok je takav pristup izostavljen kod teme "voda", tako da čitatelju ostaje potpuno nejasno o čemu se radi ako primjerice ne zna što bi hidronim "Srblijin" mogao značiti i koja je njegova povezanost s vodom (195). Također, na sljedećoj stranici samo se nabrajaju toponimi bez lokalizacije, ali je dobrodošlo objašnjenje štovanja staroslavenskih vjerovanja. Članak završava naglo i bez zaključka.

Rad Borisa Golca *Vode in rude kot odločilni dejavniki za nastanek in gospodarski vzpon meščanskih naselij na slovenskem v predindustrijski dobi (199-205)* proteže se na razdoblje od gotovo četiri stoljeća i prati nastanak i razvitak pet trgovišta čija je sudbina povezana s plovnošću vodenim tokovima i/ili s iskorištavanjem nalazišta ruda (žive, željeza i srebra). Osim eksplicitne slike Vrhnika i Idrije u kojima je jasno vidljiva prisutnost brežuljaka (na kojima se nalazi ruda) i vodenih prolaza, priložena je i karta plovnosti rijeke Save i Ljubljanice u 18. stoljeću na promatranom području preuzeta iz slovenskog povijesnog atlasa. Karta bi bila potpunija kada bi joj autor dodao nalazišta ruda.

Članak Ivana Brlića *Lička društva za poljepšanje mjesta – počeci zaštite ličkih kulturnih i prirodnih osobitosti* (206-216) podijeljena je na tri dijela. Kratki uvod donosi povijesni pregled intervencije upravnih organizacija na području Like (pukovnije, inspektorati, i sl.), ali priložena karta 1 na str. 208 je vizualno lijepa, ali ne i jasna, tj. nedostaju joj legenda, mjerilo i strane svijeta. Drugi dio navodi osam aktualnih društava za uređenje izvjesnog prostora u Lici, uz opis njihovog nastanka, članstva i djelovanja. Treći dio članka je zaključak: u prošlom stoljeću, unatoč razmjerno brojnim društvima osnovanim u Lici, razvoj područja je izostao zbog malobrojnosti članova i privremenosti boravka inicijatora promjena. U današnjici, postojeća društva su puno uspješnija i lakše pridobivaju podršku lokalnog stanovništva.

Članak Mire Kolar-Dimitrijević *Značenje školskih vrtova u sjevernoj Hrvatskoj u vrijeme Austro-Ugarske monarhije* (217-232) podijeljen je na šest glavnih kronoloških poglavlja o školskim vrtovima (od prije 1848. do 1918.), ovisno o zakonskim promjenama pa sve do kraj monarhije. U uvodnom dijelu autorica citira jedino dubrovačke vrtove iz 15. stoljeća zanemarujući postojanje ostalih ladanjskih vrtova u ostatku Dalmacije, posebice na Hvaru (o čemu se može konzultirati članak Ambroza Tudora *Ladanje na prostoru hvarske komune do kraja 15. stoljeća*, objavljen u prvom broju 42. sv. časopisa *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* iz 2011.). U članku se po razdobljima ukazuje na povijesni kontekst i državne odredbe vezane uz osnivanje i uređenje školskih vrtova. Devetnaesto stoljeće je zahvalno za proučavanje jer su sačuvani brojni numerički podatci tako da autorica može konkretno nabrojati 211 školskih vrtova s ukupno 23.315 voćaka 1859. godine. Svako razdoblje donosi neke novine te se prati razvoj školstva uz pojavu vrtova, njihova namjena te osnivanje društava za uljepšavanje prostora diljem Hrvatske.

Rad Dorin-Ioan Rus *Conflict and consensus regarding resource policies in borderland of the Habsburg Empire: perspectives on and perceptions of forests and the environment in Transylvania at the end of eighteenth century and in the nineteenth century* (233-245) sučeljava dvije vrste odnosa prema šumama u Transilvaniji kroz jedno i pol stoljeće. Primarni odnos se osvrće na šumu, tj. na drveće kao dio prirode i iskorištavanje drveta, tj. na čovjeka koji upravlja prirodnim resursima. Drugi odnos suprotstavlja lokalno rumunjsko agrarno stanovništvo sa saksonskim i ugarskim predstavnicima poduzetničkog i inovativnog duha u regiji (privatni interesi seoskog stanovništva nasuprot težnjama aristokracije). Autor prati razvoj zakonskih mjera iskorištavanja šume i stavlja ga u kontekst mentalitetnih promjena.

Tomislav Bilić u članku *Kovani novac Republike Hrvatske 1993. godine* (246-250) iznosi podatke o nastanku kovanica iz 1993. godine, tj. prati razvoj od 1991., kada nastaje odluka o imenu valute, do 1993., kada se donosi zakonska izmjena zakona o narodnoj banci i raspisuje natječaj za dizajn kovanica uz javnu raspravu.

U svesku se objavljuje i *Bibliografija Ivana Ercega od 1953. do 2006. godine* (298-306) koju je izradio Hrvoje Pavić. Iako se u njoj nalaze stanovite pogreške, bibliografija pokazuje veliki obujam Ercegovog djela i upozorava na svestranu znatiželju ovog povjesničara. O motivima za ovakva istraživanja i o njegovom dugom radnom vijeku možemo izravno saznati i kroz intervju koji je Pavić održao s njim 5. rujna 2013., a koji se pod naslovom *Razgovor s Ivanom Ercegom* (307-309) također objavljuje.

Sabine Florence Fabijanec

The Hungarian Historical Review, god. 2, br. 2-4, Budapest 2013., str. 211-967.

Časopis *Hungarian Historical Review* izlazi od 2012., u izdanju Istraživačkog centra za humanističke znanosti Mađarske akademije znanosti. U drugom godištu, za 2013. godinu, izašla su ukupno četiri broja ovog časopisa, od kojih je prvi već prikazan u Zborniku Odsjeka za povijesne znanosti zavoda za povijesne i društvene znanosti (sv. 31, Zagreb 2013., str. 409-411).